

Шевчук В.М.,

ORCID ID : 0000-0001-8058-3071

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

професор кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА: СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ

***Анотація.** Досліджуються актуальні проблеми визначення поняття “криміналістична тактика” та можливості застосування її засобів у різних видах правозастосовної діяльності. Аналізуються наукові підходи вчених-криміналістів щодо визначення сутності, суттєвих ознак поняття криміналістичної тактики, проблеми меж її застосування, проведено їх критичний аналіз. Запропоновано розгляд криміналістичної тактики в широкому та вузькому розумінні, виділяючи при цьому теоретичний та практичний аспект. Криміналістична тактика розглядається як науковий напрямок, а також практична діяльність певних суб'єктів кримінального провадження. Пропонується визначення поняття “криміналістична тактика” і окреслюються напрями подальших досліджень.*

***Ключові слова:** криміналістична тактика, оптимізація розслідування, засоби та межі криміналістичної тактики, нові галузі криміналістичної тактики.*

Постановка проблеми. В реаліях сьогодення сучасні тенденції та процеси формування криміналістичних знань є залежним від науково-технічного прогресу людського співтовариства. Розвиток криміналістики, її тенденції зумовлені впливом світових інформаційних потоків, інтеграцією знань про можливість протидії злочинності за допомогою науково-технічних досягнень сучасного суспільства. Інформатизація соціального середовища призвела фактично до «технологізації» криміналістики, розроблення та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій.



Враховуючи наведене, нині відбуваються докорінні зміни та запроваджуються інноваційні підходи і у криміналістичному забезпеченні органів правопорядку [10, с. 144].

Крім цього, сучасні реалії XXI століття ознаменувалися тим, що світове співтовариство стикнулося з однією із найнебезпечніших загроз останнього часу – епідемією коронавірусу Covid-19. Наслідки пандемії суттєво вплинули на світову економіку, свідомість та поведінку людей, що у свою чергу знайшло своє відбиття на тенденціях та характеристиках злочинності, діяльності органів правопорядку, національної безпеки держав у сфері охорони здоров'я. Такі негативні тенденції у динаміці та структурі злочинності поставило перед криміналістикою нові завдання та функції, які пов'язані із «соціальним замовленням» практики на пошук адекватних засобів, прийомів та методів протидії сучасним викликам злочинності.

У протидії злочинності та інших негативним проявам суспільства сьогодні особливої актуальності та значимості набуває тактико-криміналістичний напрямок, який має досить багато прихованих, невикористаних резервів та перспективних практичних можливостей. Водночас, вивчення та аналіз практики, дає можливість виявити низку суттєвих проблем при використанні засобів і методів криміналістичної тактики практичними працівниками, що є у більшості випадків наслідком не достатньо належного криміналістичного забезпечення такої діяльності, яке нерідко пов'язане із низьким рівнем підготовки відповідних фахівців, у відсутності у них необхідних знань, умінь та практичних навичок застосування тактичних засобів при розслідуванні кримінальних проявів.

Сучасні проблеми розуміння криміналістичної тактики зараз, як ніколи раніше, є дискусійними, а науковці з цього приводу висловлюють часом діаметрально протилежні погляди. Сьогодні у криміналістиці є низка наукових робіт, де викладено різні думки про її поняття, розширення або звуження меж її застосування, поділ на слідчу тактику, судову тактику, тактику розшукової діяльності, прокурорську тактику, тактику захисту, тактику злочинної

діяльності, виокремлення тактики “повторного слідства”, тактики протидії розслідування тощо. Як вбачається, у дослідженні цієї проблематики нині є багато дискусійних та невирішених питань, що потребують спеціального вивчення та свого розв’язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Генеза, витоки, розвиток та сучасний стан криміналістики свідчать про те, що криміналістична тактика за свою історію пройшла довгий і непростий шлях й на сьогодні являє собою достатньо сформовану систему наукових знань, вона виступає інтелектуальним ядром криміналістики і є її логіко-психологічною основою [8, с.3]. При цьому криміналістична тактика та її засоби мають інноваційний характер і розвиваються за інноваційним сценарієм. Як зазначає В. Ю. Шепітько, засоби криміналістичної тактики не є застиглими, мають різні прояви, відрізняються динамічністю. Створення, розробка і пропонування до застосування нових тактичних прийомів, їх систем або тактичних операцій викликані модернізацією злочинності та її все більшим прилаштуванням до нових умов. Тому й ефективність застосування засобів криміналістичної тактики передбачає їх удосконалення, впровадження новітніх розробок, наукового обґрунтування [7, с. 174].

Криміналістичну тактику нерідко пов’язують із військовою тактикою. Такий підхід обґрунтовується етимологією походження терміну «тактика». Вважається, що термін «тактика» вперше з’явився у військовій науці, де її визначають як теорія і практика підготовки, організації та ведення бою [6]. Поняття «тактика» запозичена криміналістикою саме із військової сфери. Тому тактика військова розглядається як складова частина військового мистецтва поєднує теорію і практику підготовки і ведення бою та операцій. При цьому її основними ознаками є рішучість і раптовість дій, зосередження сил для головного удару по найслабшому місцю. Сьогодні це поняття досить широко використовується у різних сферах людської діяльності (політиці, спорті та ін.), у тому числі і в практиці розслідування злочинів та судовому розгляді. Водночас, розслідування злочинів здійснюється і у ситуації конфлікту інтересів, протидії



зацікавлених осіб, тому термін «тактика» у криміналістиці має деякі елементи умовності [5, с. 215-216].

Криміналістична тактика розглядається у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні криміналістичну тактику розглядають як похідне від військового визначення даного поняття. За таким підходом тактика об'єднує є системою засобів, спрямованих на досягнення мети розслідування через боротьбу, зіткнення інтересів та подолання опору. Тобто вчені, які дотримуються такої позиції, говорять, що тактика присутня лише там, де є конфлікт, у всіх інших випадках вона відсутня. При цьому конфлікт може виражатися у відкритому протистоянні учасників розслідування (учасників проведення конкретної слідчої (розшукової) дії), коли, наприклад, під час допиту підозрюваний відмовляється давати показання чи намагається дискредитувати свідків або потерпілого. Також протистояння може бути прихованим, коли злочинець намагається заплутати слідство, направити його у хибному напрямі. Так він дає неправдиві або частково неправдиві показання (у тому разі, якщо слідчий заздалегідь не знає про це), які спотворюють правду; злочинець залякує або шляхом обіцянки певної винагороди схиляє свідків не давати показання взагалі або давати неправдиві показання тощо. Протистояння може бути й опосередкованим, адже злочинці досить часто вдаються до маскуванню шляхом знищення слідів або інсценування події злочину.

У широкому розумінні криміналістична тактика включає в себе не лише комплекс таких тактичних прийомів, рекомендацій та інших засобів, які спрямовані на подолання прямої або опосередкованої протидії, але й таких, що пов'язані з визначенням лінії поведінки слідчого, корегуванням ходу слідчої (розшукової) дії, актуалізацією в пам'яті допитуваної особи забутої інформації, яка пов'язана зі злочинною подією або тим, що передувало їй, тощо. Тобто в широкому розумінні тактика включатиме в себе не лише суто тактичний аспект, але й інші, зокрема організаційний, технологічний, психологічний, процесуальний, етичний тощо. Такий підхід кореспондується із тлумаченням цього поняття у сучасному українському словнику, в якому акцентуються увага,

що термін «тактика запозичений із галузі військового мистецтва означає складову частину військового мистецтва, що включає теорію й практику підготовки, організації та ведення бою; навчальний предмет із теорії та практики ведення бою; *способи та прийоми досягнення мети; певну лінію поведінки*; вміння ефективно використовувати військові сили проти супротивника тощо[3, с. 1229].

Разом із тим, на нашу думку, при визначенні поняття та сучасного розуміння криміналістичної тактики не зовсім правильним є пов'язування цієї криміналістичної категорії лише із боротьбою та протидією виконанню завдань кримінального судочинства, оскільки такий підхід звужує межі застосування криміналістичної тактики у вирішенні важливих практичних завдань правозастосовної діяльності. Як правильно зауважує В. Ю. Шепітько, така позиція відображає лише одну сторону криміналістичної тактики, пов'язану із подоланням протидії зацікавлених осіб. Однак тактика існує й там, де не потрібно переборювати протидію (наприклад, надати допомогу добросовісному допитуваному в пригадуванні забутого чи встановити психологічний контакт із жертвою злочинного посягання й ін.). Тому тактика - це не тільки протидіюча сила, а й надійний інструмент у руках судово-слідчих та оперативних працівників[8, с. 16]. У зв'язку із цим, необхідно зазначити, що дійсно під час розслідування та судового розгляду злочинів необхідність переборювати протидію не завжди присутня у кожному випадку, оскільки нерідко така протидія під час провадження окремих процесуальних дій просто відсутня, приміром, при дослідженні матеріального середовища місця події або під час огляду окремих об'єктів. Тому термін «тактика» у криміналістиці має деякі елементи умовності.

У сучасній криміналістичній доктрині існують різні підходи до визначення поняття криміналістичної тактики. Найбільш визнаним є поняття запропоноване Р.С. Белкіним, який криміналістичну тактику визначив як систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і планування досудового і судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, які здійснюють

судове дослідження, і прийомів проведення окремих процесуальних дій, спрямованих на збирання і дослідження доказів, встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню і приховуванню злочинів [2, с. 194]. У криміналістичних джерелах існують й інші наукові підходи до визначення криміналістичної тактики (В.Г. Лукашевич, В. О. Коновалова, М.В. Салтевський, В. Ю. Шепітько та ін.) .

Вивчення та аналіз визначень поняття поняття криміналістичної тактики свідчить про те, що у сучасних умовах науковці фактично відмовилися від використання терміна «слідча тактика», тому у спеціальній науковій літературі достатньо широко використовується термін «криміналістична тактика». Можна констатувати, що у всіх підручниках з криміналістики відбулася уніфікація криміналістичної термінології і використання терміна «криміналістична тактика». Водночас, як доречно зазначає В.Ю. Шепітько, що разом із тим у багатьох визначеннях поняття криміналістичної тактики залишився старий зміст — обмеження лише слідчою діяльністю або розслідуванням злочинів[9, с. 13]. В свою чергу О.Я. Баєв зауважував, що у наведених визначеннях не враховано деякі аспекти, які є важливими при розролені та формуванні цієї криміналістичної категорії. В даний час в умовах науково-технічного прогресу організація і планування досудового розслідування та судового слідства повинні відповідати сучасному рівню науки. Наукові положення, на підставі яких розробляються тактичні рекомендації, не можуть не відчувати на собі вплив досягнень в галузі наукової організації праці, теорії управління та прийняття рішень, логіки, психології та інших наук і тому визначення тактики необхідно здійснювати із врахуванням наукового характеру зазначених структурних елементів криміналістичної тактики. Крім того, таке поняття має включати вказівку на принцип дотримання законності і вимог професійної етики, оскільки лише на їх основі можуть розроблятися тактичні засоби криміналістичної тактики [1, с. 37]. Як вбачається, криміналістична тактика розуміється двояко, як у науковому, так і у практичному аспекті. *По-перше*, криміналістична тактика розглядається передусім як розділ науки криміналістики, який складає систему наукових

положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і планування розслідування і судового розгляду, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють судові дослідження, і прийомів проведення окремих процесуальних (слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) і судових) дій, спрямованих на збирання і дослідження доказів, встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. Завдання криміналістичної тактики формуються залежно від рівня розвитку науки криміналістики та потреб практичної діяльності, тому простежується взаємозв'язок та взаємовплив криміналістичної тактики та правозастосовної практики. Криміналістична тактика як науковий напрямок та відносно самостійний розділ криміналістики має яскраво виражений синтетичний характер, а його поява та формування пов'язана із потребами практики та є результатом дії закону інтеграції знань у криміналістиці.

По-друге, криміналістична тактика розуміється як *специфічна діяльність* уповноважених законом суб'єктів, що здійснюється на підставі застосування тактико-криміналістичних засобів, втілених у вигляді тактичних прийомів, тактичних комбінацій, тактичних операцій, рекомендацій та ін., які спрямовані на вирішення криміналістичних завдань та забезпечення оптимізації, підвищення якості та результативності правозастосовної практики. Практичне застосування засобів криміналістичної тактики здійснюється спеціальними суб'єктами, що забезпечує вирішення тактичних та інших завдань розслідування та судового розгляду, підвищує ефективність та результативність такої діяльності. При цьому суб'єктами застосування засобів криміналістичної тактики у відповідних видах і формах її застосування виступають слідчий, прокурор, співробітники оперативних підрозділів, суддя, захисник та ін. Більше того, криміналістична тактика має вивчати тактику діяльності усіх учасників кримінального провадження - судді, суду, слідчого, детектива, прокурора, працівників оперативних підрозділів, спеціаліста, експерта, обвинуваченого (підозрюваного), потерпілого, свідка та ін.



У зв'язку з цим, слід розрізняти наступні підгалузі криміналістичної тактики: слідчу тактику, судову тактику, тактику розшукової діяльності, прокурорську тактику, тактику професійного захисту, тактику злочинної діяльності та ін. У цьому плані новим напрямком досліджень має стати застосування засобів криміналістичної тактики у діяльності детективів НАБУ та інших структур. Крім цього, із прийняттям Закону України “Про приватну детективну (розшукову) діяльність” постає необхідність у розробці теоретико-практичних питань застосування криміналістичної тактики в діяльності приватних детективів.

Розглядаючи криміналістичну тактику з урахуванням комплексного, системно-структурного та діяльнісного підходів, на наш погляд, у визначені поняття цієї криміналістичної категорії необхідно врахувати два важливих аспекти. *По-перше*, криміналістична тактика являє собою систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо: а) організації і планування розслідування і судового розгляду, визначення оптимальної лінії поведінки суб'єктів кримінального провадження (слідчого, детектива, прокурора, адвоката, судду (судді) та ін.) і прийомів провадження ними окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) і судових дій, спрямованих на збирання, фіксацію та вилучення доказової інформації, встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. *По-друге*, криміналістичну тактику слід розглядати як систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо: б) тактичного впливу на осіб, поведінка яких пов'язана із формуванням джерел криміналістичної інформації (підозрювані, обвинувачені, потерпілі, свідки, поняті) з метою подолання протидії подолання протидії або встановлення ефективної взаємодії із ними шляхом їх залучення до розслідування (судового розгляду), налагодження психологічного контакту і використання оптимальних форм тактико-психологічного впливу і управління їх поведінкою в інтересах встановлення об'єктивної істини.

Як вбачається, у кожного суб'єкта цього процесу може бути своя лінія поведінки, що відрізняється від версії слідчого або судді (суду). У зв'язку з цим, для вирішення криміналістичних завдань, розв'язання слідчих та судових ситуацій, що виникають у процесі досудового розслідування та судового розгляду суб'єкти кримінального провадження (слідчий, детектив, прокурор, адвокат, суд (судді) та ін.) визначають свою лінію поведінки і тактику провадження окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та судових дій. Вони обирають оптимальні тактичні прийоми проведення процесуальних та непроцесуальних дій, визначають послідовність їх виконання і спрямовують процес досудового розслідування та судового розгляду на встановлення об'єктивної істини та ефективне вирішення завдань кримінального судочинства.

У даному випадку у визначенні сутності поняття криміналістичної тактики слід враховувати, з одного боку і лінія поведінки суб'єктів кримінального провадження, які здійснюють досудове розслідування, судовий розгляд та захист (слідчого, детектива, прокурора, адвоката, судду (судді) та ін.), діяльність яких спрямована на збирання, фіксацію, вилучення та дослідження доказової інформації, та з іншого боку - поведінка учасників кримінального процесу, щодо яких застосовуються такі тактико-криміналістичні рекомендації та засоби криміналістичної тактики (підозрювані, обвинувачені, потерпілі, свідки, поняті тощо) із врахуванням можливостей тактичного впливу на таких осіб з метою вирішення криміналістичних та інших завдань кримінального провадження.

Виходячи із викладеного, ми бачимо, що суттєвою ознакою криміналістичної тактики крім, визначення лінії поведінки суб'єктів кримінального провадження, які здійснюють досудове розслідування, судовий розгляд та захист, є також врахування здійснення тактичного впливу суб'єктами кримінального провадження на поведінку та психіку осіб, діяльність яких пов'язана із формуванням джерел криміналістичної інформації (підозрювані, обвинувачені, потерпілі, свідки, поняті), впливу на психічну діяльність таких осіб з метою спонукання їх до певних вольових дій задля ефективного вирішення завдань



кримінального судочинства та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Таким чином, *криміналістична тактика* – це розділ криміналістики, що включає в себе систему теоретичних наукових положень та розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо організації і планування розслідування і судового розгляду, визначення оптимальної лінії поведінки суб'єктів кримінального провадження, спрямованих на збирання, фіксацію, вилучення та дослідження доказової інформації, а також тактичного впливу на осіб, поведінка яких пов'язана із формуванням джерел криміналістичної інформації з метою подолання протидії або встановлення ефективної взаємодії із ними в інтересах встановлення об'єктивної істини та ефективного вирішення завдань кримінального судочинства.

Висновки. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістичних знань у реаліях сьогодення обов'язково потребують розширення меж дослідження криміналістичної тактики та подальшого розроблення її нових підгалузей з урахуванням змін кримінального процесуального законодавства та трансформацією сучасної злочинності. Водночас, у даному випадку, на наш погляд, необхідно враховувати зауваження В.А. Журавля, що дійсно, останніми роками сфера застосування криміналістичних знань значно розширилася і на цей час предметно не обмежується лише кримінальними правопорушеннями, а поширюється на суспільні відносини, які потребують конкретного правового регулювання. Але ж сфера застосування певних криміналістичних знань (засобів, прийомів, рекомендацій) і предмет дослідження науки криміналістики – це різні речі, між ними не можна ставити знак рівності і на підставі цього стверджувати, що криміналістика досліджує закономірності виникнення інформації про будь-яке правове явище у суспільстві. Криміналістика й на цей час має двоєдиний об'єкт дослідження – злочинну діяльність та її наслідки і діяльність з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень (справ). Саме такий підхід відповідає природі, призначенню і завданням цієї галузі знань [3, с. 228]. Ці положення в повній мірі стосуються і дослідження проблематики розширення меж

криміналістичної тактики, до яких потрібно відноситися досить виважено. Вбачається, що межі дослідження проблем застосування криміналістичної тактики визначаються діяльністю суб'єктів кримінального провадження та учасників кримінального процесу, які пов'язані із необхідністю ефективного вирішення завдань кримінального судочинства.

Список літератури:

1. Баев О. Я. Избранные работы по проблемам криминалистики и уголовного процесса. Сборник. М.: ЭКСМО, 2011. 609 с.
2. Белкин Р. С. Курс криминалистики. 3-е изд., доп. М.: Норма-М, 2001. 837 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел К. Іпрінь: ВТФ «Перун», 2005. 1426 с.
4. Журавель В.А. Міжнаукові зв'язки криміналістики // Вісник Національної академії правових наук України. № 3 (74). 2013. С. 227-237.
5. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель, В.М. Шевчук та ін.: за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2019. 465с.
6. Словник української мови: в 11 т. [Електронний ресурс] /АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наук. думка. 1970–1980. – Т. 10. URL: <http://ukrlit.org/slovnuk/taktika>.
7. Шепітько В. Ю. Засоби криміналістичної тактики в діяльності органів досудового слідства (проблеми ефективності застосування) // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. Харків, 2008. С. 172–174.
8. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків: Харків юридичний, 2007. 432 с.
9. Шепітько В. Ю. Предмет криміналістичної тактики: історія формування, зміст та тенденції // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. / ред. кол.: М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. Х.: Право, 2019. Вип. 19. С. 8-20.
10. Шепітько В. Ю. Проблеми оптимізації науково-технічного забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження: матеріали наукової конференції за результатами роботи фахівців НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України за фундаментальними темами у 2018 р. (м. Харків, 26 берез. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С.144-147.



InterConf
Scientific Publishing Center

May 26-28,
2020

CHALLENGES IN SCIENCE OF NOWADAYS



Proceedings of the 4th
International Scientific and
Practical Conference

WASHINGTON, USA

26-28.05.2020



InterConf
Scientific Publishing Center

CHALLENGES IN SCIENCE OF NOWADAYS

Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference

WASHINGTON, USA

26-28.05.2020

WASHINGTON
2020

Шевчук В.М.	КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА: СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ	211
GEOGRAPHY AND LOCAL HISTORY		
Шкурко К.Н.	КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ОБЪЕКТОВ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА, ПРОИЗРАСТАЮЩИХ НА ЗЕМЛЯХ ОБЩЕГО ПОЛЬЗОВАНИЯ В ПРЕДЕЛАХ ГОРОДСКИХ ТЕРРИТОРИЙ (НА ПРИМЕРЕ Г. МОГИЛЕВА И ОКРЕСТНОСТЕЙ)	222
ARTS, CULTURAL STUDIES AND ETHNOGRAPHY		
Salaev I.B.	THE SPECIFICITY AND GENERAL ASPECTS OF CUSTOMS, TRADITIONS AND RITUALS IN HOUSING CONSTRUCTION OF THE POPULATION OF THE KHOREZM OASIS AND FERGHANA VALLEY	230
Олексенко И.В. Мельникова А.Ю.	К ВОПРОСУ ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ АНДРАГОГИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ ОБУЧЕНИЯ В ФОРТЕПИАННОЙ ПЕДАГОГИКЕ	233
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY		
Клименко О.А.	ОЦЕНКА ХОЛОДОУСТОЙЧИВОСТИ МУЖСКОГО ГАМЕТОФИТА ЛИНИЙ И ГИБРИДОВ КУКУРУЗЫ.	241
Сотников Е.Б. Сидорова М.В. Богданов А.О. Туркин А.В. Доминова И.Н..	ЭКСПРЕССИЯ ТЕНАСЦИНОВ В НЕЙРОНАХ В ОТВЕТ НА ЛИПОПОЛИСАХАРИД IN VITRO	245
MEDICINE AND PHARMACY		
Mavlyanova Z.F. Khusinova Sh.A.	DIAGNOSTICS PROTEIN AND ENERGY INSUFFICIENCY CEREBRAL PALSI	249
Абдусаломова М.А. Равшанова М.З.	ОСОБЕННОСТИ РЕАБИЛИТАЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ПРИ БОЛЯХ В ПОЯСНИЦЕ У СПОРТСМЕНОВ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ СПОРТОМ СО СКОРОСТНЫМИ И СИЛОВЫМИ КАЧЕСТВАМИ.	255
Аскарова Н.К.	ЧАСТО БОЛЕЮЩИЕ ДЕТИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ИНФЕКЦИОННЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ ВЕРХНИХ ДЫХАТЕЛЬНЫХ ПУТЕЙ И ЛОР-ОРГАНОВ.	259
Аскарова Ф.К. Аскарова Н.К.	ПИТАНИЕ БЕРЕМЕННОЙ И КОРМЯЩЕЙ МАТЕРИ С ЖЕЛЕЗОДЕФИЦИТНОЙ АНЕМИЕЙ	266
Ахматова Ю.А. Ахматов А. Нажимов Ш. Р. Сирожова Н.А.	ВЗАИМООТНОШЕНИЕ ДИСФУНКЦИИ ПОЧЕК И КАРДИОВАСКУЛЯРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ У ДЕТЕЙ ПРИ ЯВЛЕНИЯХ С ХРОНИЧЕСКОЙ ПОЧЕЧНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТЬЮ В ДОДИАЛИЗНОЙ СТАДИИ	273
Левинська Н.І. Гончарюк М.В. Соловей В.М.	СТРАТИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ РИЗИКУ ГІПЕРПЛАСТЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЕНДОМЕТРІУ МАТКИ	279
Гошовська А.В. Сергій І.В.	ДОПЛЕРОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВОТОКУ МАТКОВИХ АРТЕРІЙ В ПЕРШОМУ ТРИМЕСТРІ ВАГІТНОСТІ У ЖІНОК НА ФОНІ БАКТЕРІАЛЬНОГО ВАГІНОЗУ	282